

**INTERPARLEMENTAIRE UNIE
BELGISCHE GROEP**

**ZENDING NAAR CAMBODJA VAN EEN PARLEMENTAIRE DELEGATIE
ONDER LEIDING VAN DE HEER GEORGES DALLEMAGNE,
VOORZITTER VAN DE SECTIE BELGIË – CAMBODJA**

VAN ZONDAG 1 JUNI TOT VRIJDAG 6 JUNI 2008

INHOUD

- I. Samenstelling van de delegatie
- II. Inleiding
- III. Programma
- IV. Verslag

I. SAMENSTELLING VAN DE DELEGATIE

Delegatieleider

De heer **Georges DALLEMAGNE**

cdH Volksvertegenwoordiger

Eerste Ondervoorzitter van de commissie Buitenlandse Betrekkingen

De heer **François ROELANTS DU VIVIER**

MR Senator

Eerste Ondervoorzitter van de commissie Buitenlandse Betrekkingen en Landsverdediging

Mevrouw **Maya DETIEGE**

Sp.a+VI. Pro Volksvertegenwoordiger

De heer **PoI VAN DEN DRIESCCHE**

CD&V Senator

Mevrouw Karin HUYBENS

Delegatiesecretaris

Adjunct-adviseur bij de dienst Commissies van de Kamer van volksvertegenwoordigers

II. INLEIDING

Op 11 februari 2008 heeft de heer Tep Ngorn, tweede ondervoorzitter van de Senaat van het Koninkrijk Cambodja, een delegatie van Belgische parlementsleden uitgenodigd voor een bezoek aan het Koninkrijk Cambodja om de Belgisch-Cambodjaanse relaties te versterken. Tevens wou de delegatie een beter beeld krijgen van de situatie in het land en nagaan of Cambodja opnieuw op de lijst van concentratielanden van de Belgische coöperatie moet worden opgenomen en hoe het verder moet met de lopende projecten.

III. PROGRAMMA

- Zondag 1 juni 2008

18.45 uur: Aankomst op de internationale luchthaven van Phnom Penh - onthaal door de Nationale Assemblee van Cambodja

19 uur: Diner met de heer Thierry Dalimier, Belgisch consul, en de heer Dirk Horemans, codirecteur van het PBHS-project (Provision of Basic Health Service) van de Belgische Technische Coöperatie (BTC)

- Maandag 2 juni 2008

- 8 uur: Onderhoud met Samdech Sisowath Chivanmonirak, eerste ondervoorzitter van de Senaat
- 8.30 uur: Onderhoud met de commissie Buitenlandse Betrekkingen, Internationale Coöperatie, Informatie en Media (Senaat)
- 9.40 uur: Onderhoud met Samdech Akka Moha Ponhea Chakrei Heng Samrin, voorzitter van de Nationale Assemblée
- 10.40 uur: Onderhoud met de commissie Buitenlandse Betrekkingen, Internationale Coöperatie, Informatie en Media (Nationale Assemblée)
- 14 uur: Bezoek van het Tuol Sleng National Museum
- 16 uur: Bezoek van de haven van Phnom Penh, de oevers van de rivier en voorstelling van de Mekong River Commission (MRC)
- 18.30 uur: Diner aangeboden door dhr. Nhem Thavy, lid van de commissie voor de Mensenrechten, Ontvangst van Klachten, Onderzoek en Relaties Nationale Assemblée/Senaat

- Dinsdag 3 juni 2008

- 7.15 uur: Bezoek aan een NGO werkzaam in de sloppenwijken (Gezinsgezondheid en MoPoTsyo)
- 10.15 uur: Onderhoud met prof. Eng Huot, Staatssecretaris Volksgezondheid
- 11 uur: Onderhoud met dhr. Im Sethy, Staatssecretaris van Onderwijs, Jeugd en Sport
- 12 uur: Lunch in restaurant 'Friends' gesteund door de NGO Mith Samlanh die zich bezighoudt met de vorming van kansarme jongeren.
- 14 uur: Bezoek van het Nationaal Museum en het Koninklijk Paleis
- 17 uur: Vergadering met Belgen die werken in Cambodja.
- 19 uur: Diner aangeboden door mevr. Ty Borasy, voorzitter van de commissie Buitenlandse Betrekkingen, Internationale Coöperatie, Media en Informatie (Senaat)

- Woensdag 4 juni 2008

- 8 uur: Onderhoud met vertegenwoordigers van TPO (Transcultural Psychosocial Organisation), een NGO die psychosociale hulp biedt aan slachtoffers en getuigen die voor de ECCC-rechtbank verschijnen (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia). De NGO wordt gesteund door 'Louvain et Développement'
- 9.30 uur: Bezoek van het Choeng Ek Killing Field, samen met TPO-staflid Chantal Dorf
- 12 uur: Lunch in restaurant 'Lotus Blanc' van de NGO Pour le sourire d'enfants, die straatkinderen opleidt.
- 14.30 uur: Onderhoud met een van de openbare aanklagers van de ECCC
- 17.20 uur: Aankomst luchthaven en vertrek naar Siem Reap

- Donderdag 5 juni 2008

- 8 uur: Bezoek aan het Provincial Teaching Training College - activiteiten van de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB) en de Belgische Technische Coöperatie (BTC)
- 10.30 uur: Bezoek aan het provinciaal hospitaal - activiteiten van Artsen Zonder Grenzen België, Handicap International België, BTC en Caritas
- 14 uur: Bezoek aan de school gebouwd door het project ter ondersteuning van Basisonderwijs en lerarentraining (BETT) en het gezondheidscentrum gebouwd met de steun van het BTC-project voor steun aan de gezondheidszorg

- Vrijdag 6 juni 2008

- Vanaf 7.30 uur: Bezoek aan de tempels van Anghor Wat en Bayon in Angkor Thom, georganiseerd door de heer Philippe De Langhe van UNESCO
- 18 uur: Vertrek naar België

IV. VERSLAG

Algemeen

Cambodja is een van de armste landen van Oost-Azië en heeft een lage score op het vlak van menselijke ontwikkeling. In de *Human Development Index* (HDI) staat Cambodja op plaats 129 van 176. Ter vergelijking: Vietnam staat op de 109^e plaats.

Na de periode van de Rode Khmers van 1975 tot 1979 was het land een puinhoop, met meer dan twee miljoen doden ten gevolge van hongersnood, geweld en ontbering. Cambodja moest helemaal van nul herbeginnen. Het duurde nog tot 1991 tot de vrede werd getekend in Parijs en de echte heropbouw van het land begon slechts in 1998 na de dood van Pol Pot.

Hoewel het land momenteel economisch hoopgevende cijfers vertoont, leeft een groot deel van de bevolking nog onder de armoedegrens. Er is nog een lange weg af te leggen in de komende jaren voor het verbeteren van het beheer van de overheidsdiensten en het verder investeren in menselijk kapitaal. De onderwijssector en de gezondheidssector hebben nog een ruggesteun nodig.

Verder moet het land ook nog worden geholpen om zijn eigen geschiedenis te verwerken.

A. Phnom Penh

Maandag 2 juni 2008

1. Onderhoud met Samdech Sisowath Chivanmonirak, eerste ondervoorzitter van de Senaat.

De heer Dallemagne herinnert eraan dat het doel van het bezoek is de vriendschapsbanden tussen beiden landen te verbeteren. Bovendien wil de delegatie de Belgische coöperatie in Cambodja en de appreciatie hiervan door de Cambodjaanse overheid beter leren kennen.

De heer Samdech Sisowath Chivanmonirak wijst erop dat Cambodja een jonge democratie is met een jonge bevolking. De jongeren hebben nood aan contacten met andere landen, zoals de Europese landen waarmee de relaties steeds zeer goed waren, om bij te leren en vooruit te komen. De Belgische coöperatie, zoals in de onderwijssector, in Cambodja is dan ook zeer belangrijk.

De Cambodjaanse overheid is zich bewust van het belang van de Europese Unie. De werking van de Unie en haar instellingen is echter onduidelijk. Cambodja zou steun kunnen gebruiken om deze werking beter te begrijpen. Het zou belangrijk zijn te verstaan wat de relatie tussen de Europese Unie (EU) en de lidstaten is en hoe de wisselwerking tussen beiden gebeurt.

De heer Roelants du Vivier merkt op dat een belangrijk resultaat van de EU is dat sedert haar oprichting al 50 jaar geen oorlog meer werd gevoerd in de EU. Tijdens een tegenbezoek aan België zou de Cambodjaanse delegatie ook de EU beter kunnen leren kennen omdat de EU-instellingen ook in Brussel zijn gevestigd.

De heer Van den Driescche onderstreept ook het belang van de invoering van de eenheidsmunt. De EU is kunnen ontstaan omdat de Europeanen ervan overtuigd waren dat dit een weg naar de vrede was en economische voordelen meebracht en omdat de cultuur en de taal van elk land worden gerespecteerd.

De heer *Samdech Sisowath Chivanmonirak* besluit het onderhoud met erop te wijzen dat vooral de plattelandsbevolking hulp nodig heeft. Hij vraagt deze bevolking niet te vergeten.

2. Onderhoud met mevrouw Ty Borasy voorzitter van de commissie Buitenlandse Betrekkingen, Internationale Coöperatie, Informatie en Media (Senaat)

Dhr. Ouk Boum Chacon, lid van de commissie

Dhr. Chea Chek, voorzitter van de commissie voor de Financiën, Audit en Bankwezen, tevens voorzitter van de vriendschapsgroep België-Cambodja

Dhr. Chea Kim, voorzitter van de commissie voor de Justitie

De Senaat is ontstaan sedert de aanneming van een amendement op de Grondwet in 1999. Hij telt 61 leden die voor een periode van zes jaar worden gekozen. In 2006 werden voor het eerst senatoren gekozen. Voor hun verkiezing zijn er acht kieskringen, wat verschillend is voor de verkiezingen van de Nationale Assemblée. In sommige van deze kieskringen zijn er één of meerdere grote steden, anderen zijn volledig ruraal. De afbakening van de kieskringen gebeurde volgens het bevolkingsaantal.

De Senaat heeft een voorzitter en twee ondervoorzitters. Er zijn negen vaste commissies. De drie voorzitters en de negen commissievoorzitters vormen het permanent comité van de Senaat. De negen commissies zijn ongeveer dezelfde als die van de Nationale Assemblée.

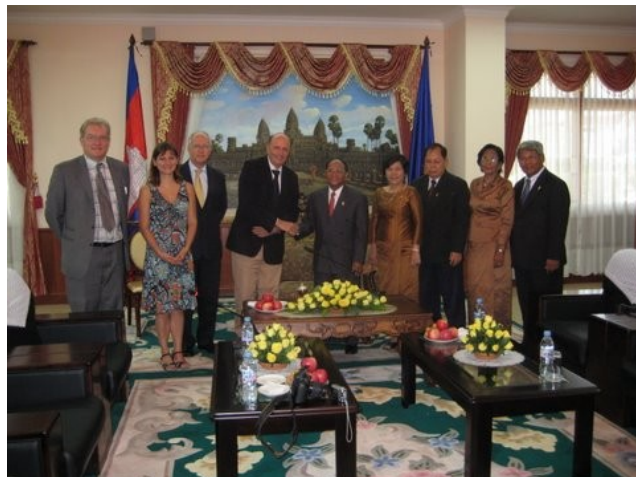
De commissies hebben als taak om de wetgeving te wijzigen en nieuwe wetten aan te nemen. Elke commissie telt vijf leden: een voorzitter, een ondervoorzitter, een secretaris en twee leden. De Senaat kan de voorstellen die van de Nationale Assemblée komen wijzigen maar de Nationale Assemblée heeft het laatste woord.

De Senaat is slechts zeer recentelijk opgericht en heeft nog niet veel ervaring. Er is onder meer nood aan opleiding van het personeel en administratieve hulp. Mevrouw Borasy vraagt of het mogelijk is hiervoor coöperatie van België te kunnen ontvangen.

De leden van de Belgische delegatie verduidelijken de werking van de Belgische Senaat. De vraag voor een ruimere samenwerking tussen de Cambodjaanse en de Belgische Senaat zal aan de voorzitter van de Belgische Senaat worden voorgelegd.

3. Onderhoud met Samdech Akka Moha Ponhea Chakrei Heng Samrin, voorzitter van de Nationale Assemblée

De heer Heng Samrin onderstreept het belang van goede relaties tussen de twee parlementen alsook van goede economische relaties. In naam van de Cambodjaanse bevolking dankt hij voor de coöperatie vanwege België.

De toestand in Cambodja is nu volledig genormaliseerd. Iedereen kan overal in het land komen, ook de toeristen. Er is geen veiligheidsprobleem meer.

De politiek beantwoordt de noden van de bevolking en krijgt daarvoor ook voldoende steun. Op zondag 27 juli zal de nieuwe Nationale Assemblée worden verkozen.

Momenteel hebben drie partijen zitting in de Nationale Assemblée. De Cambodjaanse Volkspartij PCC is de grootste. Zij heeft een coalitie met het FUNCINPEC. De Ram Rainsy partij koos voor de oppositie.

Een van de taken van de Nationale Assemblée is de wetten aan te nemen zodat er meer rechtszekerheid ontstaat.

De heer Dallemagne wijst erop dat de voortzetting van de Belgische coöperatie in Cambodja ter discussie staat. Er lopen momenteel projecten in

de gezondheids- en de onderwijssector. Ook de *Mekong River Commission* (MRC) ontvangt steun van België. De Belgische Senaat heeft eenparig een resolutie aangenomen met de vraag dat Cambodja opnieuw concentratieland voor de Belgische coöperatie zou worden.

4. Onderhoud met de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen, Internationale Coöperatie, Informatie en Media (Nationale Assemblée)

Dhr. Son Chhay, voorzitter van de commissie (en lid van de oppositie)

Dhr. Un Ning, ondervoorzitter van de commissie

Dhr. Im Run, secretaris van de commissie,

Dhr. How Sry, lid van de commissie

Dhr. Nurth Romdual, lid van de commissie

Dhr. Nhem Tavy, lid van de commissie Mensenrechten

Twee leden van de commissie buitenlandse zaken behoren tot de PCC, er zijn twee leden van de oppositie en één lid van FUNCINPEC.

Er zullen 11 politieke partijen deelnemen aan de verkiezingen, waarvan waarschijnlijk slechts 3 of 4 partijen in de Nationale Assemblée zullen worden vertegenwoordigd. *The Humans Rights Party*, een nieuwe politieke partij, maakt kans om voor het eerst in de Nationale Assemblée vertegenwoordigd te zijn. Cambodja heeft een aantal moeilijke jaren doorgemaakt. Sedert de jaren 90 is daar verbetering in gekomen.

Er is echter nog veel te verwezenlijken. Zo moet de werking van de administratie doeltreffender worden, het democratiseringsproces moet worden voortgezet, het parlement en de daar gebruikte procedures moeten worden verbeterd.

Na de moeilijke jaren heeft het land zijn hele onderwijssysteem opnieuw moeten opbouwen. 80 % van de leraars waren verdwenen en bijgevolg moest het onderwijssysteem beroep doen op personen die daarvoor niet de vereiste opleiding hadden.

Ook in de gezondheidssector is nog een lange weg af te leggen. Er zijn onvoldoende geneesmiddelen en er is onvoldoende opgeleid personeel. Een groot aantal artsen werd vermoord in de moeilijke periode, zodat niet alleen nood is aan artsen maar ook en vooral aan medische technici, om aan de noden te kunnen voldoen. Om de schaarste van de artsen op te vangen omdat hun opleiding te lang duurt, moet zeker in de provincies de opleiding van de medische technici aan hun werk in de ziekenhuizen worden gekoppeld.

Momenteel krijgt het land onder meer hulp van Japan, Australië, de Verenigde Staten en de Europese Unie. De diensten aan de bevolking moeten verder worden uitgewerkt.

De grote uitdagingen voor Cambodja zijn de corruptie te bestrijden, goed bestuur na te streven en financiële veranderingen door te voeren. Aan deze thema's zal bijzondere aandacht worden besteed. De administratieve hervormingen zijn noodzakelijk en om deze te verwezenlijken is goed opgeleid personeel nodig.

In 1993 werd een nieuwe grondwet aangenomen. In 2002 en 2007 waren er lokale verkiezingen. Een van de noodzakelijke hervormingen is de verdere decentralisatie van het land. Om deze te kunnen realiseren hebben de lokale entiteiten nood aan opgeleid personeel. Er werd een wet aangenomen waarbij de provinciale en districtraden werden opgericht. Dat is een eerste stap. Nu moet die wet nog worden uitgevoerd.

Deskundigen van het *United Nations Development Programme* (UNDP) en andere instellingen maken momenteel studies over de mogelijkheden van de uitbating van de oliereserves van Cambodja. Er zouden middelen ter beschikking gesteld worden om aan de ontginning te beginnen. Het land heeft echter hulp nodig, onder meer voor het uitvaardigen van een aangepaste wetgeving. De overheid wil de wet gestemd hebben vooraleer met de ontginning begonnen wordt.

Cambodja wil in de toekomst het gebruik van fossiele brandstoffen afbouwen. Nadien zal ook het gebruik van steenkool worden verminderd. Een van de doelstellingen is de hydroenergie verder uit te bouwen. Er zijn daartoe een aantal mogelijkheden op de Mekongrivier. Hulp van België op dat vlak zou steeds welkom zijn. Het doel is om zo 200 tot 300 megawatt te produceren.

Ook de landbouwsector is aan hervorming toe. Er wordt nog steeds op een traditionele wijze geproduceerd en daar moet verandering in komen. Het moet mogelijk zijn om in de toekomst de hoeveelheid en de kwaliteit van de producten te verhogen. Het installeren van irrigatiesystemen is een van de prioriteiten van de regering. Daardoor zou het mogelijk zijn om meer dan een oogst per jaar te hebben. Daarvoor is er echter een belangrijk budget nodig. Cambodja krijgt momenteel steun van de Europese Unie om biolandbouw te bevorderen.

Er is gedurende een kleine periode een verbod geweest op rijstuitvoer, maar die is intussen opgeheven.

De ontbossing van de laatste jaren lijkt een invloed te hebben op het klimaat. De seizoenen zijn niet meer zo voorspelbaar als vroeger. Om de ontbossing tegen te gaan werd een boswet ingevoerd. De wet heeft ook als doel de bevolking ertoe aan te zetten zelf het bos te beschermen. Bovendien worden alle families gemotiveerd om een of meer bomen te planten.

Er moet wel rekening mee worden gehouden dat de bevolkingsgroei 2,1% is en dat de voedselzekerheid moet worden verzekerd. Het land moet opnieuw worden opgebouwd en er moet inkomen worden gegenereerd. Daarvoor worden concessies gegeven voor het duurzaam beheer van de bossen en moet de vruchtbare grond bewerkt worden.

Met betrekking tot het bereiken van de doelstellingen van het Kyoto-protocol wordt erop gewezen dat Cambodja zelf weinig of geen CO₂ uitstoot daar er geen grote industrieën zijn.

De visserij moet worden beperkt en gereguleerd. Verder moeten de inheemse volkeren ook hulp krijgen.

Op een vraag van de heer Roelants du Vivier verklaart de heer Cchay dat Cambodja niet kan tussenkomen in Birma omdat de Asean niet toelaat tussen te komen in de situatie van andere Aseanlanden. Het is enkel mogelijk om in het kader van de *Asian Interparliamentary Group* (AIP) een resolutie hierover aan te nemen. Onder de ambassadeurs van de verschillende Aziatische landen wordt ook over Birma gesproken met het oog op het herstellen van de rust in het land. Er zal nog veel moeten worden onderhandeld, onder meer met China, om de situatie in Birma op te lossen.

Sedert Cambodja lid werd van Asean moet het de nodige maatregelen nemen om de Asean vrijhandelszone te implementeren. Zowel Vietnam als Cambodja hebben moeilijkheden om de consequenties van die vrijhandelszone op te vangen. Dat zijn de typische problemen van kleine, arme landen. De vrijhandelszone zal worden aanvaard, maar er moet nog veel aan worden gewerkt.

5. Bezoek van het Tuol Sleng Museum

Het museum is een oude school die tijdens het regime van de Rode Khmers van 1975 tot 1979 werd gebruikt als gevangenis, martel- en executiecentrum voor personen die ervan verdacht werden tegen de regels van 'Angkar' te zijn. De gevangenis was toen bekend onder de naam S21 (security 21). Sedert 1980 werd het centrum opengesteld voor bezoekers.

Het centrum stond onder leiding van Kaing Guek Eav (alias Duch) die momenteel is aangehouden en verdacht wordt van misdaden tegen de menselijkheid. Slechts 7 van de 21.000 gevangenen verlieten het centrum levend bij de bevrijding van het kamp.

6. Mekong River Commission (MRC)

De *Mekong River Commission* werd opgericht krachtens een overeenkomst die in 1995 door de regeringen van de Cambodja, Vietnam, Thailand en Laos werd ondertekend. De overeenkomst voor het duurzaam beleid van het bassin van de Mekongrivier heeft als doel de natuurlijke rijkdommen en de economische mogelijkheden van de rivier gezamenlijk uit te baten.

Om die rijkdommen uit te baten moet er meer samengewerkt en gecoördineerd worden. De milieusystemen moeten worden gevolgd en de natuurlijke rijkdommen moeten verder ontwikkeld worden. De grote uitdaging is de rivier en de oevers op een duurzame wijze uit te baten. De overeenkomst bevat verschillende luiken zoals visvangst, navigatie, milieu en landbouw. Er zijn voor elk van die componenten verschillende programma's die tot een geheel worden geïntegreerd.

België geeft steun aan het *Navigation Program*. In 2005 werd een eerste bijdrage van één miljoen euro gestort. In 2006 werd een overeenkomst gesloten om die financiering tot in 2009 voort te zetten. Er werd een actieplan opgesteld waarin componenten zitten van planning, wetgeving, institutionele ondersteuning, veiligheid en milieu. België heeft onder meer voor de afbakening op de rivier gezorgd zodat de veiligheid en de bevaarbaarheid van de rivier verbeterde. Het wettelijk kader dat de voorwaarden voor de doorvaart van goederen tussen Cambodja en Vietnam moet regelen, werd mee opgezet waardoor het verkeer ongehinderd tussen de twee landen kan verlopen. Uiteindelijk zal België ook meehelpen met het opstarten van een *Management Information System* om de veiligheid van de scheepvaart nog te verbeteren.

Dinsdag 3 juni 2008

7. Bezoek van de activiteiten van de NGO Family Health Development and MoPoTsyo

De heer Maurits Van Pelt, een Nederlandse arts die de NGO MoPoTsyo heeft opgericht, neemt de delegatie mee naar sloppenwijken in Phnom Penh, waar een project om hulp te bieden aan personen met diabetes en hoge bloeddruk wordt uitgevoerd.

Diabetes en hoge bloeddruk komen vaak voor in Cambodja. Ongeveer 5 tot 10 % van de bevolking lijdt aan die ziekten hoewel ze geen overgewicht hebben. De NGO heeft een hulpnetwerk opgezet waarbij de zieken elkaar helpen voor de opvolging en de verzorging van de diabetici. De NGO stelt ook informatie en posters ter beschikking van de diabetici zodat ze weten wat ze wel en niet en in welke hoeveelheden mogen eten.

De armen hebben een boekje dat hen toegang geeft tot gratis verzorging in de gezondheidscentra en het ziekenhuis. Daarbuiten hebben ze echter nog hulp nodig voor verzorging van bijvoorbeeld chronische ziekten.

8. Onderhoud met prof. Eng Huot, staatssecretaris voor Volksgezondheid

Hoewel de kindersterfte de laatste jaren is afgenomen, blijft de moedersterfte nog een belangrijk probleem in Cambodja. Dat is een van de grote uitdagingen voor de toekomst, er rekening mee houdend dat de regering slechts beperkte middelen heeft. Er wordt 15 USD toegekend aan moeders die bevallen met de hulp van een vroedvrouw, om vrouwen ertoe aan te

zetten meer beroep te doen op vroedvrouwen. Bevallingen met hulp van een vroedvrouw en in ziekenhuizen doen de moedersterfte bij de geboorte afnemen.

In 2003 was de besmettingsgraad voor HIV 1,9%. In 2005 was die gedaald tot 0,6%. Het totale budget voor de bestrijding van malaria, HIV en TBC bedraagt 20 miljoen USD. Er ontbreekt hulp in de strijd tegen de kindersterfte. Momenteel wordt 20% van het geld daarvoor gebruikt.

HIV/AIDS komt vooral voor bij prostituees en illegalen. Er werd een campagne gevoerd om het gebruik van condooms aan te moedigen. Verder werd er wetgeving uitgevaardigd die het gebruik van condooms bij prostituees verplicht maakt. De vrouw kan de persoon die weigert het condoom te gebruiken aanklagen. Dit heeft een drastische vermindering van het aantal besmettingen met HIV voor gevolg gehad.

Cambodja krijgt voor de gezondheidssector steun van onder andere DFID (ontwikkelingssamenwerking van het Verenigd Koninkrijk), AusAid (Australische ontwikkelingsamenwerking), de Wereldbank en UNFPA (*United Nations Population Fund*). Alle projecten en activiteiten worden geïntegreerd om overlappingsen te vermijden en om de transparantie te vergroten.

Het door de BTC uitgevoerde project is zeer belangrijk. Het wordt uitgevoerd in drie provincies (Siem Reap, Otdar Meanchy en Kampong Cham). Bij de aanvang van het project waren slechts 30 à 40 % van de ziekenhuisbedden in die provincies bezet, terwijl dat nu is opgelopen tot 80 à 90%.

Het project ondersteunt het principe van *contracting* dat sedert 1999 in Cambodja werd ingevoerd. *Contracting* heeft vooral tot goede resultaten geleid voor de postnatale consultatie en vaccinatie.

Het project ondersteunt tevens het *Equity Fund*. Dat systeem geeft de armen, die dit vroeger niet hadden, toegang tot het gezondheidssysteem. Het is een systeem dat uitstekende resultaten heeft opgeleverd en dat een belangrijke plaats inneemt in het gezondheidsbeleid.

De nieuwe gezondheidsstrategie van 2009 tot 2012 voorziet in een nieuwe vorm van *contracting* om de provincies en de regio's beter te bereiken. De personen die onder *contracting* werken verdienen meer dan ander personeel.

Het totale budget van de regering voor de gezondheidszorg bedraagt ongeveer 180 miljoen USD. Dat omvat zowel de operationele kost als de geneesmiddelen. De internationale coöperatie betaalt ongeveer 52 à 53 miljoen USD. Dat betekent dat ongeveer 15 USD per persoon voorhanden is voor de gezondheidszorg. De investeringen voor infrastructuur worden beheerd door het ministerie van economie en het ministerie van financiën. Het bedrag daarvan kent de staatssecretaris niet.

9. Onderhoud met de heer Im Sethy, staatssecretaris van Onderwijs, Jeugd en Sport

Cambodja heeft een moeilijke periode doorgemaakt. Tijdens de periode van 1975 tot 1979 werd 80% van de leraren vermoord en 90% van de scholen vernietigd. Nadien is het land helemaal van nul af aan moeten herbeginnen om het onderwijssysteem opnieuw op te bouwen.

Momenteel zijn er reeds een 6000-tal scholen gebouwd of gerestaureerd. Er zijn ongeveer 3,5 miljoen kinderen die school lopen, dat is ongeveer een vierde van de bevolking.

Er wordt vooral de nadruk gelegd op de ondersteuning van het basisonderwijs en de eerste cyclus van het secundair onderwijs. Daarbij wil men ook het percentage schoolverlaters, vooral meisjes, verlagen en maatregelen nemen om het aantal kinderen dat hun jaar moet overdoen te doen dalen. De Wereldbank geeft hulp in deze sector door ondermeer beurzen toe te kennen.

Cambodja heeft vooral op het vlak van het basisonderwijs veel vooruitgang geboekt voor het bereiken van de millenniumdoelstellingen.

Artikel 55 van de grondwet bepaalt dat kinderen gedurende 9 jaar gratis onderwijs krijgen. 92,1% van de kinderen beginnen aan het eerste leerjaar. Een van de problemen die nog opgelost moeten worden is dat er in sommige dorpen nog geen schoolgebouwen zijn en dat de kinderen in naburige dorpen naar school moeten.

Ook de opleiding van de leraren is aan verbetering toe. Het is moeilijk leraren te vinden voor de dorpen omdat het salaris te laag is. De opleiding van de leraren is een bijkomende uitdaging. Normaal gezien moeten leraren een baccalaureaat behalen en nadien de lerarenopleiding volgen. Deze studie duurt 12 plus 2 jaar. Niet alle leraren volgen echter de volledige opleiding. Sommige krijgen de opleiding van de 9 jaar gratis onderwijs aangevuld met 2 jaar voor de lerarenopleiding. Die leraren worden dan onmiddellijk in de dorpen aangenomen. Er moet een zekere flexibiliteit in de lerarenopleiding worden ingebouwd om de leraren in de provincies en de dorpen te houden.

In principe is de school volledig gratis maar soms betalen ouders bijlessen voor hun kinderen. Ook de boeken moeten worden betaald. Soms wordt statiegeld voor fietsen gevraagd om te voorkomen dat ze worden gestolen. Dit gebeurt echter niet op initiatief van het ministerie. In de hoofdstad zijn er mensen met meer middelen die ook bereid zijn meer geld uit te geven voor het onderwijs.

De begroting voor onderwijs is toegenomen van 7% van het staatsbudget in 1998 tot 19% van het budget in 2008. De noden van de scholen zijn ook toegenomen zoals de energiekosten voor het computeronderwijs.

Tot nu toe was het verleden van het land nog niet opgenomen in de geschiedenisboeken. Daar komt nu verandering in. Het curriculum wordt

aangepast en binnenkort zullen er aangepaste geschiedenisboeken worden gebruikt.

De staatssecretaris heeft het BETT-project van de Belgische coöperatie mee onderhandeld in 2001-2002. Sedert 2003 is het in uitvoering en het loopt goed. Het zou opportuun zijn nog een bijkomende financiering te kunnen bekomen voor het project. Het type scholen dat wordt gebouwd is zeer goed aangepast aan het land. De handboeken voor wiskunde die nu in het hele land gebruikt worden werden uitgewerkt door het BTC-project en de VVOB (Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand). Bovendien wenst Cambodja opnieuw als concentratieland voor België te kunnen gelden.

10. Onderhoud met de heer Sébastien Marot, van de NGO Friends, die zich bezig houdt met de opleiding van gemarginaliseerde jongeren en straatkinderen.

De NGO heeft als doel om gemarginaliseerde jongeren en straatkinderen op te vangen en te beschermen tegen elke vorm van misbruik en dit in het kader van het internationaal verdrag voor de rechten van het kind. De NGO ondersteunt projecten om de kinderen te integreren in de maatschappij zodat ze actief kunnen deelnemen aan de ontwikkeling ervan. Verder worden activiteiten ondersteund om te voorkomen dat de jeugd een risicogedrag gaat vertonen waardoor ze hun eigen toekomst in gevaar brengen. De NGO werkt op een innovatieve wijze met de lokale organisaties en ziet erop toe dat de kinderen en de jeugd actief kunnen deelnemen aan de programma's die voor hen bestemd zijn.

De delegatie werd ontvangen in een restaurant dat uitgebaat wordt door de lokale partner Mith Samlanh, vriend van de kinderen. Deze ONG beheert twee restaurants in Phnom Penh. Daar krijgen de jongeren een koksopleiding van het tweede niveau. Dat geeft hen de mogelijkheid om later zelf een restaurant te openen. De opleiding is volledig gratis en het project is zelfbedruipend door de opbrengsten van de restaurants.

Verder verkoopt de NGO kookboeken die ze zelf uitgeeft, met typisch Cambodjaanse recepten.

Woensdag 4 juni

11. Onderhoud met vertegenwoordigers van TPO (Transcultural Psychosocial Organisation), een NGO die psychosociale hulp biedt aan slachtoffers en getuigen in het kader van de ECCC. De NGO wordt gesteund door 'Louvain et Développement'.

De NGO werd in 1995 opgericht en in 2000 als lokale NGO geregistreerd. Ze heeft als doel het welzijn van de Cambodjanen met psychosociale en mentale problemen te verbeteren en hun daardoor meer mogelijkheden te bieden om effectief te functioneren in hun werk, hun familie en hun gemeenschap.

Om dat doel te bereiken voert de NGO een aantal specifieke programma's uit. De NGO heeft onder meer een programma met als doel de situatie van zwakkere groepen in landelijk Cambodja te ondersteunen. De NGO *Louvain et Développement* ondersteunt mee een programma met betrekking tot mentale gezondheid en psychosociale hulp. Dat project heeft een geïntegreerde aanpak tussen *Psychiatric Outpatient Clinics* en mentaal gezondheidswerk in de gemeenschappen.

De NGO geeft ook steun aan getuigen en slachtoffers die voor het Rode Khmer-tribunaal komen, en aan onderzoek en *capacity building* over dat thema. Het project wil die personen helpen bij het verwerken van hun ervaring wanneer ze hun verhalen moeten vertellen of verhalen van anderen moeten horen. Door training te geven aan NGO's, regeringleden en de staf van de ECCC wil de NGO de betrokkenen bewust maken van de psychosociale symptomen die door die ervaringen naar boven kunnen komen. Ook de gehele Cambodjaanse bevolking zal informatie krijgen over de psychosociale trauma's die in dat proces naar boven kunnen komen en er zal hun worden geleerd hoe ermee om te gaan.

Verder voert de NGO opleidingsprogramma's uit over psychosociale aspecten voor sociale werkers die in de districten werken, en neemt zij initiatieven om trauma's te leren verwerken alsook in het kader van de strijd tegen huiselijk geweld tegenover vrouwen.

De samenwerking met de regering is niet steeds even gemakkelijk maar noodzakelijk. Met de projecten worden ongeveer 60 à 100.000 personen rechtstreeks of onrechtstreeks bereikt hoewel het moeilijk is een exact cijfer te geven. Daarenboven moet ook rekening worden gehouden met het vermenigvuldigingseffect dat wordt bereikt door het werk met de NGO's, de regering, de gemeenschappen en anderen.

Het werk van de ECCC is belangrijk. Het is echter maar een eerste stap voor de verwerking van het verleden.

Momenteel heeft de NGO een financiering van 1 miljoen USD per jaar. Dat is voorlopig voldoende omdat de organisatie niet meer kan verwerken.

12 Bezoek aan de killing fields

Op deze velden die zich op een vijftiental kilometers van Phnom Penh bevinden werden de slachtoffers van het Rode Khmer-regime gedood en begraven in massagraven. Er werd een boedistisch herdenkingsteken Choeung ek opgericht.

13. Onderhoud met de heer Robert Petit, co-openbare aanklager van de ECCC

De heer Petit betreurt dat niet meer hulp wordt verleend voor de werking van de ECCC. België heeft 150 000 euro bijgedragen aan de ECCC, maar momenteel zijn er meer fondsen nodig om de rechtbank verder te laten

functioneren. De rechtbank heeft momenteel onvoldoende middelen en de duur van het proces zal afhangen van de beschikbare middelen.

Er is nog 114 miljoen USD nodig om het project goed te kunnen afronden. De donoren hebben reeds gezegd dat dit te veel is en zullen de begroting van het project op hun volgende vergadering herzien.

Tijdens het regime van Pol Pot van 1975 tot 1979 zijn ongeveer 2 miljoen van de zeven en een half miljoen Cambodjanen gedood. Bij het begin van het regime moesten alle stadsbewoners de stad verlaten en werden de intellectuelen vermoord. Het regime van Pol Pot wou volledig vanaf nul herbeginnen. Het documentatiecentrum van Cambodja, het DCAM, houdt archieven bij over die gebeurtenissen.

Het tribunaal is zeer belangrijk omdat de bevolking wil weten waarom dit gebeurde. Na dertig jaar is nog steeds niet duidelijk wat er gebeurde en waarom. Het proces zal op de TV worden uitgezonden zodat iedereen het kan volgen. Buiten aan de rechtzaal zal het proces op een groot scherm te volgen zijn. Men wil in ieder geval duidelijk maken dat het proces transparant zal zijn en dat iedereen het kan volgen. Het proces wordt in het Khmer, het Frans en het Engels gevoerd.

Het proces is ook zeer belangrijk om de jonge Cambodjanen duidelijk te maken wat er is gebeurd. De jongeren geloven niet dat zoiets is kunnen gebeuren en dat Cambodjanen elkaar zoiets konden aandoen.

Het proces moet een menselijk antwoord geven op die vragen. Het zal waarschijnlijk geen antwoord kunnen geven op alle vragen maar het moet tenminste elementen geven die de mensen zullen toelaten om met het verleden te leren leven.

De oprichting van de rechtbank is niet zonder problemen verlopen. Sedert 1997 is de internationale druk voor de oprichting ervan toegenomen. De Verenigde Naties en de Cambodjaanse regering hebben onderhandeld en zijn tot een tussenoplossing gekomen waarbij een gemengde rechtbank werd opgericht. In alle stadia van het onderzoek zijn er zowel nationale als internationale rechters. Enkel de misdrijven die werden gepleegd tussen 1975 en 1979 zullen worden vervolgd. Bovendien kunnen enkel de grote leiders en degenen die effectief opdrachten konden geven worden vervolgd.

Voor de rechtbank van eerste aanleg zijn er twee internationale en drie nationale rechters. Het hof van beroep telt drie internationale en vier nationale rechters. Voor elke positieve beslissing moet minstens één van de internationale rechters akkoord gaan. De meerderheid van de rechters van de raadkamer moet beslissen om tot vervolging over te gaan.

De rechtbank volgt de klassieke strafprocedure. De openbare aanklager start een procedure op klacht of wanneer er daartoe ernstige redenen zijn. Sedert juni 2007 is de rechtbank beginnen werken maar ze heeft een jaar nodig gehad om haar interne werking te regelen.

Het eerste dossier werd gestart in juli 2007. Vijf verdachten worden vervolgd voor misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden, genocide, moord en marteling. Het gaat om historische leiders en degenen die de meeste verantwoordelijkheid hebben voor wat gebeurde.

Een van de problemen is te weten te komen wie bepaalde handelingen heeft bevolen. Voor elke misdaad moet worden vastgesteld wie daarvan de dader, mededader of medeplichtige is.

De openbare aanklager onderzoekt welk bewijs er is, welk misdrijf ten laste kan worden gelegd en hoe het kan worden bewezen dat een beklaagde dat misdrijf heeft gepleegd.

De bewijzen zijn zeer belangrijk. Het regime heeft zeer veel documenten achtergelaten maar nu moet men die documenten analyseren. Daarvoor is veel tijd en geld nodig en dat leidt tot ongeduld bij de burgers en de donoren.

Men wil zo snel mogelijk tot een eerste proces komen. Momenteel zitten vijf verdachten sedert één jaar vast. Men hoopt in september met het proces van Duch te kunnen beginnen. Hij werd aangehouden op grond van misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Het staat nog niet vast waarvoor hij effectief zal worden vervolgd. Het proces zal drie tot vier maanden duren.

Bij de voorbereiding van het proces van Duch is duidelijk geworden dat het probleem van de taal in deze processen onvoldoende was opgelost. Hij heeft een zeer actieve verdediging en iedereen moet toegang hebben tot alle documenten die worden gebruikt voor het proces. Zo moeten de Franse advocaten alle documenten die in het proces worden gebruikt kunnen verstaan.

Het is de eerste keer dat voor een internationaal gerechtshof burgerlijke partijstelling mogelijk is. Dat is interessant maar het kan ook escaleren.

Een andere uitdaging van het proces is dat de internationale rechters een werkwijze nalaten die naderhand in Cambodja kan worden gebruikt. Het is de bedoeling dat de wet, de procedure en de werkwijze van het Cambodjaanse gerecht aangepast worden en dat het proces een manier van procesvoering achterlaat.

Op een aantal vragen van de delegatieleden antwoordt de heer Petit dat het feit dat het zo lang geduurd heeft vooraleer dit proces van start ging een invloed heeft op de medewerking van de bevolking. Er zijn mensen die absoluut niets willen weten en er zijn er die alles willen weten. Er zijn een aantal mensen die de situatie hebben aanvaard en die er mee hebben leren leven. Anderen willen gewoon weten wat er gebeurde en dat de daders pardon vragen voor hun daden. Nog anderen willen concreet weten wie hun vader of familielid heeft gedood of er de opdracht toe gaf en waarom. In de loop van het proces zullen er meer beschuldigingen komen.

Tot nu toe blijkt dat de personen die worden ondervraagd als verdediging aanhalen dat ze niet wisten wat er gebeurde of dat ze zich niet konden verzetten. In bepaalde gevallen zullen de gebeurtenissen moeten worden geïnterpreteerd.

Tot nu toe is het niet duidelijk of de feiten als genocide zullen kunnen worden beschouwd. De definitie van genocide is zeer specifiek. Misdaden tegen de menselijkheid is een veel ruimer begrip en dat zal gemakkelijker te bewijzen zijn.

De Cambodjaanse regering wilde in het begin het proces boycotten. Gezien ze nu de documenten mee hebben ondertekend kan men ervan uitgaan dat ze het ermee eens zijn.

Wanneer nu op de juiste manier kan worden gewerkt is er een nieuwe trend ingezet. Er is geen echte scheidingslijn tussen de nationale en de internationale rechters.

Momenteel zijn er vijf verdachten. Er zullen er een paar bij komen maar toch niet meer dan een tiental. Alleen de historische leiders en de belangrijkste verantwoordelijken mogen worden vervolgd.

B. Siem Reap

Donderdag 5 juni 2008

14. Bezoek aan het Provincial Teaching Training College en briefing over de activiteiten van VVOB en BTC

Het *Provincial Teaching Training College* is een van de activiteiten die wordt uitgevoerd binnen het BETT-project (*Basic Education and Teacher Training*). Het project wordt uitgevoerd in drie provincies: Siem Reap, Otdar Meanchy and Kampong Cham. Het werd opgestart in oktober 2003 en de eerste fase liep tot december 2007. De consolidatiefase loopt van juli 2007 tot december 2010. De Belgische contributie aan het project bedraagt 13.450.000 euro.

De uitdagingen waar dat project van onderwijs voor allen voor staat zijn :

- een antwoord geven op het gebrek aan adequate structuur en opgeleide leerkrachten,
- de toegang tot de school vergemakkelijken want kinderen beginnen laat aan hun schoolcarrière en moeten vaak overzitten (vooral meisjes haken vaak af),
- de kwaliteit van het lesgeven en van het leren verbeteren,
- de pedagogische vaardigheden verbeteren.

De doelstellingen van het project zijn het verbeteren van de toegang tot het basisonderwijs en van de kwaliteit ervan. Dat gebeurt door de voorzieningen voor lagere scholen, voor lagere middelbare scholen en voor de lerarenopleiding uit te breiden; studiebeurzen voor het lager secundair

onderwijs aan arme kinderen toe te kennen; het onderwijspersoneel te vormen in kindgerichte onderwijs- en leermethodes door levensvaardigheden; de toegang tot het lerarenonderwijs en de pedagogische vaardigheden op vele niveaus te steunen.

De uitvoering van het project verloopt goed. Er zijn tot nu toe reeds 522 klaslokalen opgebouwd en andere lokalen worden gerehabiliteerd en verbeterd. Voor de bouw van de lokalen wordt een comité opgericht dat naderhand ook voor het onderhoud van de infrastructuur zal zorgen. Een van de doelstellingen van het project is de capaciteitsontwikkeling van de gemeenschappen verbeteren door nieuwe constructietechnieken aan te leren.

Het beurzenprogramma heeft zijn vruchten opgebracht en is intussen overgedragen aan de Wereldbank.

De specifieke lerarenopleiding, onder meer in wiskunde, taal en schoolbeheer, beoogt de onderwijs- en studietechnieken van de leraren en de capaciteit voor het beheer van de scholen te verbeteren.

De evaluatie van het project heeft aangetoond dat het zijn doelstellingen bereikt. Er is een verbetering van de toegankelijkheid en van de kwaliteit van het onderwijs. Het is echter nodig om nog verder te blijven investeren in onderwijs in Cambodja. Het land komt van zeer ver en dat kan niet in een paar jaren worden hersteld.

Ook VVOB werkt in de onderwijssector in dezelfde provincies als het BETT-project. VVOB en BTC coördineren hun activiteiten, wat een meerwaarde oplevert. De projecten van VVOB in Cambodja zijn vooral gericht op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs in de provincies Siem Reap, Kampong Cham en Battambang. VVOB steunt ook een project dat erop gericht is, binnen de door het ministerie van onderwijs, jeugd en sport uitgezette strategie, het gebruik van ICT in zowel het onderwijsproces als het schoolmanagement te promoten. Dit project beoogt onder meer het trainen van docenten lerarenopleiding in het gebruik van ICT in administratie en professionele ontwikkeling. Tevens worden de leraren van het basisonderwijs getraind in een aantal ICT-basisvaardigheden ter ondersteuning van de lessen en het leerproces.

15. Bezoek aan het provinciaal ziekenhuis en briefing over de activiteiten van AZG-B, Handicap International en Caritas.

Het ziekenhuis wordt gesteund door het BTC-project dat basisgezondheidszorg verleent in Siem Reap, Otdar Meanchy en Kampong Cham. Dit project is gestart in juni 2004 en loopt tot december 2008. De Belgische bijdrage bedraagt 8 700 000 euro.

Het project heeft als doel het verbeteren van de toegang tot de basisgezondheidszorg en van de kwaliteit door het ondersteunen van provinciale gezondheidszorgdepartementen en de operationele gezondheidszorgdistricten bij de volgende activiteiten :

- gratis gezondheidszorg verlenen voor de allerarmsten door middel van een fonds voor de armen (*Health Equity Fund*) ;
- het verbeteren van de zorgkwaliteit door het uittesten van een contractueel systeem voor het gezondheidspersoneel (*contracting*);
- gezondheidspreventie- en promotie;
- kwaliteitsverbetering, vorming, capaciteitsontwikkeling en institutionele versterking op lokaal en nationaal vlak.

Het project heeft tot nu toe goede resultaten opgeleverd vooral door het verbeteren van de toegang tot het gezondheidssysteem voor de armsten, en het *contracting*-systeem. Een consolidatiefase van het project is echter nodig om de duurzaamheid van de resultaten te verzekeren. De Belgische overheid bestudeert momenteel deze kwestie en het zou goed zijn zo snel mogelijk zekerheid te kunnen krijgen over de intenties. Voor deze fase zou 5,7 miljoen euro nodig zijn.

Het provinciaal ziekenhuis is een referentieziekenhuis met 230 bedden en 150 personeelsleden. In de provincie Siem Reap wonen ongeveer 900 000 mensen en voor sommige diensten moet het hospitaal kunnen zorgen voor 2 miljoen personen.

Siem Reap is de tweede armste provincie van het land en 30% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Verder zijn er in de provincie nog twee pediatrie ziekenhuizen, enkele privéziekenhuizen en een internationaal hospitaal.

Het ziekenhuis verleent de normale diensten waaraan een ziekenhuis moet voldoen en richt zich vooral op het verlenen van verzorging aan de armsten. Het ziekenhuis werkt samen met een aantal partners zoals BTC, AZG-B, programma Esther, de Franse vereniging voor orthopedisten, UZ Gent voor digestieve kanker, de Franse vereniging van urologen, het URC (*University Research Corporation*) en *Health Age*.

Door de steun van het BTC-project is de bezettingsgraad van de bedden bijna verdubbeld van 50,46 % in 2004 tot 92,02% in 2007 en ook het aantal chirurgische ingrepen is enorm toegenomen (van 1706 in 2004 tot 2890 in 2007).

Op korte termijn wil het ziekenhuis nog de therapeutische kwaliteit van de verschillende eenheden van het ziekenhuis verbeteren, bijvoorbeeld door 24 uur op 24 diensten aan te bieden en de infecties beter te controleren.

Op middellange termijn wordt er beoogd om de samenwerking tussen het ziekenhuis en de ONG's te verbeteren, om zo de gespecialiseerde diensten te verbeteren. Op lange termijn wordt ernaar gestreefd de infrastructuur van het ziekenhuis te verbeteren om zo het regionaal en het universitair ziekenhuis te worden.

AZG-B heeft een project ter ondersteuning van de HIV- en tuberculosepatiënten. De organisatie staat in voor consultatie en opvolging

van de patiënten. AZG-B werkt samen met het ministerie van volksgezondheid en met het BTC-project.

Handicap International heeft aan de uitgang van het provinciaal ziekenhuis een atelier voor het maken van prothesen. De personen die een prothese op maat krijgen worden nadien geholpen om er ook mee te leren bewegen. Verder geeft Handicap International ook hulp aan personen met motorische problemen. Personen die beroep doen op het project zijn oorlogs- of verkeersslachtoffers, of mensen die geboren zijn met een handicap.

In de toekomst wil Handicap International in Cambodja vooral de nadruk leggen op het verbeteren van de rechten van mensen met een handicap. Er zijn enorm veel personen met een handicap maar de bescherming van hun rechten is onvoldoende. Daar moet aan worden gewerkt

De verschillende projecten van de Belgische coöperatie, zowel de directe coöperatie als die via niet-gouvernementele organisaties, werken samen, wat een grote meerwaarde meebrengt.

Vrijdag 6 juni 2008

16. De delegatie heeft onder begeleiding van de heer Philippe De Langhe van UNESCO, de tempels van Anghor Wat, Bayon, Baphuon en Ta Prohm bezocht.

De delegatie kreeg uitleg van projectleider Pascal Royère over de restauratiewerken die de Franse coöperatie uitvoert aan de tempel van Baphuon. Zij werd ook gebriefd over de activiteiten van de Japanse coöperatie samen met UNESCO in verband met de bibliotheek van de tempel van Bayon.
